

А П Ъ С Н Ы

Ареспубликатә ҳәынҗқарратә усхәартә «Аҗснымедиа»

2026 ш. май 21 № 19 (21 710)

Апсны Ахада Бадра Гәынба ипресс-конференция

Атыпәнтәи
ажурналистцәа рзы

■ Мышқәак рапхәа Апсны Ахәынҗқарра Ахада Бадра Гәынба атыпәнтәи амассатә информаци-атә хархәагакәа рзы апресс-конференция мөапиҗеит. Ажурналистцәа рызцааракәа атак җацо Ахәынҗқарра Ахада дазаатҗилеит шықәсык аәнуцка ахәынҗқарра иалнаршаз, аҗхәака ирылшараны икоу атәи.

Ахәынҗқарра Ахада Бадра Гәынба ипресс-конференциякны Аиа-аира Ду амш аены Урыстәылатәи Афедарация Апрезидент Владимир Путини иареи реиҗылары иазкны аихшылакәа җаитеит. «Аиааира Амш азгәатара ахәақәа иртагзаны Москва имөапысит Урыстәылатәи Афедарация Апрезиденти сареи хәипылары. Ишәгәаласыршәарц стахын хәзәтәи ашықәс иалагзаны ари ахпәтәи аиҗылары шакәу. Хәлацәажәеит арратә шәартәдара азцаарақәаи хтәылақәа рыбжәара аизыҗааашықәа рырҗбаареи», – иҳәеит Бадра Гәынба.

Аиҗыларыан ирылацәажәан Апсны ауаапсыра азәыршәи рзы даараза акрызцәзкуа азцаарагы. «Ишыҗәдыруа еиҗш, Урыстәылатәи Афедарация асоциалтә цхыраареи «Ан лкапитали» зауаз анацәа җарацәа азәыршәи икоуп. Урыстәылатәи азақәан инакәыршәаны, хтәылауаа уажәи уи еилазго рыстатус иатәнакит. Жәахәарада, икалаз хәжәлар Урыстәылатәи азақәанҗцара аилагара гәҗакыс ирымамызт, ускантәи аамҗазы аус зуаз аҗқарақәа ирықәнықәон. Аха, уи иахыаны, анацәа җарацәа даара имариам апстазааратә җагылазаашыа иакәшәеит, урт рхыҗхәзарҗагы маҗшым. Лассы-лассы анацәа, рхәықкәа ргәамбзиара иахыаны амединатә цхыраара аиуразы ахәаа иахыҗны Урыстәылака имцар ауам. Аха ахәаа ахыҗтра апроблемакәа рызцәырнагоит. Сара сзы уи зегь рапхәа иргылатәу зцаароуп. Иҗабуп хәа расхәоит есыҗены ари азцаара аус адызуло Урыстәылатәи хколлегатәа. Ажәа шәыстоит ари апроблема инагзаны азбаразы сылшара зегьы шазыскуа», – иҳәеит Ахада.

Апсны Ахәынҗқарра Ахада ипресс-конференциякны изааҗылаз азцаарақәа ируакын Акәатәи ахаирбағәаза аус аруреи Апсны алогистикатә лшарақәа рырҗбаареи азцаара. «Акәатәи ахаирбағәаза аусура аларгара аекономиказы илҗшәа дуззахоит. Хәра хәзыҗшуп ашәахтәкәа мөахык тбаала реиҗхара, иара убасгы аусурҗа тып җықкәа. Ари астратегиятә проект анагзара ишиашоу атәыла азеипш економикатә

җиареи, Апсны атәылауааи асасцәеи ркомфорти ирыдхәалоуп», – иҳәеит Апсны Ахада.

Бадра Гәынба имөапигаз апресс-конференцияҗы, ааигәа аихабыра реилазаараҗы икалаз аиҗқарақәа ртәи дазаатҗыло иазгәеитәит, акадртә еиҗқарақәа җалар шалшо. «Аихабыра – ари адинамикатә җазшыа змоу еилазаароуп, ахәынҗқарра аҗаҗхәа иқәгылоу ауснагзатәкәа хра рыманы рызбаразы уи аҗаҗыҗла-роуп», – иҳәеит Ахәынҗқарра Ахада. Уи инатшыны иазгәеитәит аихабыра азыхиазар шакәу хәуаажәларреи ххәынҗқарреи рҗаҗхәа иқәгылоу актуалра змоу азцаарақәа рызбара. «Акадртә псахрақәа хырҗашыа рымазам, иагымөапыслюит. Уи зегьы еилыркаауазароуп», – иазгәеитәит Гәынба.

«Аенергетикатә шәартәдара аҗыжәара зтәтәу зцаароуп», – иҳәеит Бадра Гәынба апресс-конференциякны. «Шәара зегьы ишәгәалашәоит 2024 шықәсазы, афымцалашара арцәара 10-12 сат ркынза ианыназоз. Дуосы ишәнырит аҗхарреи алашареи рыда анхара шака иуадашәу», – иҳәеит уи. Гәынба иазгәеитәит 2016 шықәсараахыс Апсны афымцамч шазымхо. «Рыҗқарас икалаз, аҗыхәтәнтәи ашықәсқәа зегьы афымцамч азымхара иацлон. Уи иаанаго аенергетикаҗы еиха иуадашәу апроблемакәа хрықәшәар ауеит хәа ауп. Аенергетика акамзаара ахәынҗқарраҗы аусуразы алшара акамзаара ауп иаанаго. Убри азоуп аенергетика азцаара азбара хаданы изысыпхәазо», – иҳәеит Бадра Гәынба.

Иара убасгы далацәажәеит аенергетика арҗиаразы имөапырго ауснагзатәкәа ртәи. Урт рхыҗхәзарҗагы икоуп афымцамч атарифқәа рырманшәалара, аҗхәазагақәа рышықәыргыларара, афымцәахәақәа рырҗыҗара, астанция маҗқәеи атрансформаторқәеи реиҗашықәыргыларара ухәа убас егыртҗы. «Хәра афымцәахәақәа реиҗашықәыргыларара апрограма халагеит, шә-миллионк

астанция маҗқәеи афымцәахәаеи ирыхтәнаҗтеит. Аҗхәазагақәа рышықәыргыларара апрограма хәҗуп. 40% иназо атехникатә цәызқәа җалашыа амазам. Аиаша еибыхәара иаҗсазар җалап, урт цәызқәазам, агыҗчра ауп иаанаго», – иҳәеит Ахада.

Сынтәа – 2026 шықәса «Ақыҗа иашықәсны» ирылахәоуп. Убри инамаданы, апресс-конференцияҗы ажурналистцәа рызцаарақәа рҗак җацо Ахәынҗқарра Ахада дазаатҗилеит ари ахырхартәҗы аихыҗарақәас икоу, мамзаргы избәтәны иқәгылоу азцаарақәа. «Ақыҗа ауп хәуаажәлари ххәынҗқарреи иахыа уажәраанза еибаркны иаазго, уи ауп хдоухаи хкультуреи еиқәырханы измоу», – иҳәеит Бадра Гәынба. Уи иазгәеитәит 2026-тәи ашықәс ақыҗа иашықәсны рылахәара машәырны ишықамлаз. Иара иажәақәа рыла, ақыҗқәа рыцхыраареи рышыҗхәреи азцаара еснагь игы иҗхон. «Ахәынҗқарра санахагыла, азцаара азбаразы алшара ансоу, уи аҗак ду амоуп хәа ипхыҗзаны аҗаҗқара астарц стаххәит», – иҳәеит Ахада. «җыҗх ақыҗтанхаммә апрограма адгыларазы иазоужын 150 миллион маат. 240 еиуеиҗшым аусмөаҗгәтәкәа нагзан. Ари зегьы зыҗхәҗо анхашы изы ауп, ахәынҗқарра аҗаҗхәала ацхыраара иахҗар хҗахуп. Артқәа зегьы зыҗхәҗо анхашы икынтәи алҗшәа ахәынҗқарра ацхыраара аҗаҗп хәа ақәзам, хықәкыс иҳамоу анхашы ипстазаара аиҗтәра ауп», – иҳәеит Бадра Гәынба. Иара убас иазгәеитәит сытәатәи ашықәс азы ақыҗтанхаммә арҗиаразы ишазҗцәоу 500 миллион маат. Убриаан иҳәеит Апсны мрагыларатәи аган акынтәи иаашыҗыз апроектқәа еиха аҗыжәара шартәз. Инатшыны иазгәеитәит ақыҗа уааҗсыра иаадрыхуа аалыҗ аҗиараҗы ацхыраара рыҗара шәҗаху. «Абарт азцаарақәа зегьы рызбаразы комплексла абри апрограма хәзнейуеит, шыаҗанкыла еиҗхархәуеит», – иҳәеит атәыла Ахада.

Апсны Ахәынҗқарра Ахада Ба-

дра Гәынба Жәлар Реизара ашқа иҗаитцәз анашыҗымтә инакәыршәаны, Апсны ақыҗқәа зегьы ирзоужын миллионк-миллионк аҗара. «Ари иаанагазом уи нахыс уаха ақыҗқәа рызцаара азбара аанкылахоит хәа. Иазҗхәагәаҗоуп миллиардк инареиҗханы амөақәа, азымөаҗагақәа ухәа реиҗашықәыргылазы», – иҳәеит уи.

«Ичыдоу арратә операция амөаҗгараан иҗхәаз аибашыцәа рбака ргылахоит Апсны», – иҳәеит Бадра Гәынба апресс-конференциякны. Ахада атәылауаа җабуп хәа реиҗхәеит афронт аҗы еибашыа ирыртә адгыларазы. «Аҗынҗы-тәылатә еибашыа ду ашықәсқәа раан еиҗш, иахыагы хәқкәынцәа рыжәахыр еибыҗаны Ичыдоу арратә операция афронтқәа рҗы азеиҗш интересқәа рыхыҗоит», – хәа азгәеитәит Ахәынҗқарра Ахада. Иара иажәақәа рыла, урт рҗырхатара анаунагзатәра ахәынҗқарра иауалҗшыоуп. «Дарбанызаалак аибашыҗы иҗахара атәыла азы харҗәаашыа змам цәызуп, трагедия дуззоуп. Аибашыра адәаҗкынтәи изыхнымхәыз ргәалашәара иазку абака ашықәыргыларазы атыҗ инықәыргшны ишықәхәаргылахәеит», – иҳәеит уи.

Апсны Ахада ипресс-конференцияҗы апсҗа бызшәа арҗиаразы ахәыҗбахчакәа рҗы аметодика җыҗқәа шалагалу, уи акрызцәзкуа хырхартәны ишыҗоу инатшыны иазгәеитәит. Ахәыҗбахчакәеи ашқолқәеи ахәыҗқәа апсҗа бызшәа дыртқара аус аҗы иҳадоу мыругақәаны ишыҗоу дазаатҗилеит. «Ахәыҗы даныхәычу ауп апсҗа бызшәа иҗар анахәтоу», – иҳәеит иара. Бадра Гәынба дазаатҗилеит арҗақәа ахәынҗқарратә дгыларашрыртә, апсҗа бызшәа арҗақәа аҗыжәара змоу акатегориахы ишәлыркаауа. Иазгәеитәит, арҗақәа зегьы русура аҗак ду шамоугы, чыдала ахшыҗышыҗтра шрыртә апсҗа бызшәа арҗақәа. «Акатегориақәа зегьы ирыҗаркуа арҗақәа руалафахәы 15-20 % иацәҗтеит. Апсҗа бызшәа арҗақәа ракәзар, азеиҗш шыҗхара анафсангы, урт ирзахәоит хәталатәи есымзатәи аҗцәкәа 5000 маат. Избан апсҗа бызшәа еиха хшыҗышыҗтра зәҗто? Иахыа апсҗа бызшәазы икоу апроблемакәа хәсаб рзуны, иахуалуп уи аиқәырхареи пхәакәтәи абиҗарақәа рымадареи рзы иманшәалоу аҗагылазаашықәа раҗцара», – иҳәеит Бадра Гәынба.

Атәыла Ахада ажурналистцәа иртәз азцаара атак җацо иазгәеитәит, сынтәа абжәратә җараиурҗа хыркәшо иҗкәын аҗхәака иҗара аҗцаразы ишәлихыз Апснытәи ахәынҗқарратә университет. «Ас еиҗш агәазыҗәара аазырҗшыз иара иоуп, хәра уи хәпырхагамхәеит», – иҳәеит Бадра Гәынба

Агазет аномер
аҗны шәаҗхәарц
шәылшоит:

«Арҗышыҗақәа рылар-
җәара аҗырқәкәааразы»

(2-тәи адакыа)

«Хәшыҗақәа инархырхәхәа
хнапқәа еибаркызарц»

(3-тәи адакыа)

«Зыҗы җаулоу аарҗшара»

(4-тәи адакыа)

«Ауахәамеи ахәынҗқарреи»

(5-тәи адакыа)

«Аҗшараеи анапқазареи
анеиҗыла»

(6-тәи адакыа)

Акәа иазгәатан Кавказтәи аибашьра иалазыз ргәалашәара Амш

Аееидкыларамәа иацтауа

■ Есышыкәса еипш, май 21 рзы Апсны иазгәартәит Кавказтәи аибашьра иалазыз ргәалашәара Амш.

Агәырәа хьантә зцу апстбаракәа, ахтәара, амлакра, ачымазаракәа зыңсадгыл иахгаз зтагылаз, ирхыргоз арыцхаракәа угәаланаршәоит ари Амш.

Кавказтәи аибашьраан хыпхьазара рацәала итахон Апсадгыл ахьчащәа, ицсуан ахәычкәа, ахәса, абыргцәа. Аха зегь раткыс апсуа-адыга жәларкәа рзы трагедиа духеит ахтәара. Ари ацәкәырца иамеханакит ашьхаруа жәларкәа реихарафзак.

Акыр арыцхаракәа ирыниазаргы, апсуа жәлар рыпсадгыл ахәыштәарафәи еипш, зынза имызит атәым дгыл ашны. Еикәхаз ирыхшаз, урт ирыхшаз роуп иахьа апсуа диаспоракәа хәа ирдыруа.

Рымцахә мырцәакәа, азыблара иалтны, шаңһа ишыкәгыле-

ит, ахеикәырхара амәа ианылеит. Абжьааны еипш, иахьагы адуinei атынчра ацәмачуп, ртцыхәа пцәом аибашьракәа, иаангылом амақарақәа, ақәымчракәа, аймак-аифәк. Абарткәа хәсаб рзуны, хымпада, хажәлар аееидкылареи ажәахырейбытареи рыда псыхәа рымам. Дәәа аамтәк еипшымкәа, хазтагылоу аамтәзы хажәлар адгылареи акзаареи ртахуп. Ахәаанырцәтәи хыбынцүаагы ртоурыхтә псадгыл ахь рхьарпшрей рырхынхәрей ахшыфзышьтра атахуп, егьзааңсала-латәуп. Избан акәзар, урт рхатәи бызшәа аикәырхареи рмилап хдыр-ра ашьтыхрей ирыдхәалоу рацоуп рыпсадгыл иахәтәкны рыказаарафәи.

Амхаңырцәа ргәалашәара иазкыз аусмәагәтәкәа фымш имәагысуан. Май 20 рзы иаартын ашьапылампап маң иазкыз ачемпионат, «Нартәа реипхнышларә ду» хәа аицлабра. Еиқәаан амхаңырра иазкыз афототәыргәкәдә. С. Чанба ихьз эху Апсуа хәынтқарратә драматә театр акны идьырбан аспектәл «Амхаңыркәа».

Иара убас, апсуа жәләкәа рбирәккәеи ргербкәеи кны, Амхаңырцәа рыпшахәа ианысит ари атрагедиа зыхтызгаз рхылтшытракәа.

Арфышыгыгакәа рыларцәара апыркәкәааразы

Хамч еилацданы

■ Еивоу ахәаакәа ркынтәи иауа асинтетикатә наркотиккәеи апсихотроптә матәашьаркәеи рыла арфышыгыгәтә матәашьаркәа рдыармыкыа ахартәара иафәуп. Аиҳарак ирыладыртцәо аматәашьаркәа иҳадоу рыхккәа — аметадон, амефедрон, амфетамин, аметамфетамин, иара убас асинтетикатә еидхәала фыцкәа хәа азгәеитәит Бадра Гәынба, закәаншьагәтә арфышыгыгәтә матәашьаркәа реикәыршара афәгыларазы ахеилак аилатәарафәи.

«Хара иахуалуп иаахтны анаркоманиа апроблема шыкоу ахәара, уажәшәа ари ахырхартә — хаз игоу ацәгьоуракәа рызтцара акәзам изтазкуа. Ари адемографиеи, ауаажәларра ргәабзиареи, аекономи-кеи, амилаптә шәартадареи рәаңһа икәгылоу ицәыртцыз шәартароуп», — иҳәеит атәыла Ахада.

Анаркотиккәеи апсихотроптә матәашьаркәеи ирхыпшурхыпхьазара иазхауеит Апсны. Абри атәи иҳәеит афәнцкәтәи аускәа рминистр Роберт Киут.

«Уи инаваргыланы анаркотикатә, апсихотроптә, матәашьаркәа закәаншьагәтә реикәыршара амәхак аизхара азгәадоуп, асинтетикатә хкы

фәыцкәагыи налатданы», — иазгәеитәит иара. Икоу ауадафәа дырцәгьоит аматәашьаркәа рзылшаареи рытареи раан аусхәартәбжьаратә хылапшара азымхара, атцаратә усхәартәкәа иаку рпрофилактикатә политика акамзаара, иара убас Ареспубликатә наркодиспансер аус аиғтәра шхымпадатәиу хәа азгәеитәит аминистр. Аполитика фәыц ахыкәкы — атәылауаа закәаншьагәтә арфышыгыгәтә матәашьаркәа реикәыршареи рытареи ауаапсыра ралагалара рацәыхьчара ауп хәа иҳәеит иара.

Арфышыгыгәтә матәашьаркәа реикәыршаразы 1,3 нызкы инареиҳаны ацәгьоуракәа Апсны ашәкәи итаргалейт 2020 шыкәса раахыс. Абри атәи иҳәеит афәнцкәтәи аускәа Рминистрра арфышыгыгәтә матәашьаркәа реикәыршара ахылапшаразы аусбарта аиҳабы Астамыр Пачалиа.

«Атиразы мацара ашьаустә тақхыкәра рыкәдоуп 176-шык атылауаа, Урыстәыла атцакырафәи хәшык инареиҳаны рыпшаара рылаҳәоуп», — иҳәеит иара, закәаншьагәтә арфышыгыгәтә матәашьаркәа реикәыршара афәгыларазы ахеилак аилатәарафәи.

21 кыла инареиҳаны асинтетикатә, апсихотроптә матәашьаркәа, 49 кыла атиаашьтра змоу ахархәагакәа, 25 нызкы инареиҳаны анаркотикатә матәашьаркәа злоу атиаакәа рдацкәа рымхуп.

Пачалиа иажәакәа рыла, ацәгьоуракәа раарпшарафәи алтцшәа бзиа ыкоуп, аха азбартәкәа рфәи ашьауғәтә ускәа рыхәапшраан, уаанза ирыдыркылахьаз азызбақәа еиҳарак дырпсыеуеит — зус рызбо рхәкәиттәра акынза. Иара игәаанагарала, ас еипш аускәа аитарыхәапшаразы азақәанпцдара иахәапштәуп.

Уи адагыи, Урыстәылатәи рколлегәтәеи дарей русеицура алтцшәакәа реиғтәразы аинформация аимдара аизырхара атахуп.

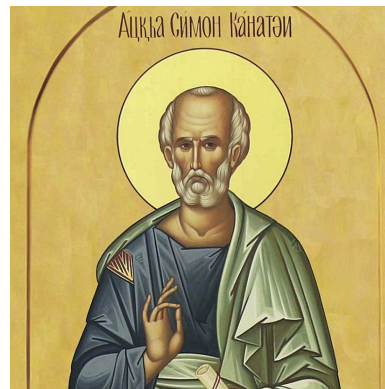
Апсны афәнцкәтәи аускәа Рминистрра арфышыгыгәтә матәашьаркәа реикәыршара ахылапшаразы аусбарта лытцшәабзиала аусуразы аусзуфцәа рхыпхьазара азхазом. Абри атәи иҳәеит аусбарта аиҳабы Астамыр Пачалиа.

Аусбарта араионтә кәшақәа шыкам, урт шапцдәтәу азгәеитәит иара, иара убас закәаншьагәтә анаркотиккәа реикәыршара апыркәкәааразы ажәалагалакәа кәитәит.

Ахәынтматцзурауаа арфышыгыгәтә матәашьаркәа рхархәаразы ргәагәтәра иацдоуп хәа иҳәеит Ахада Бадра Гәынба. Иара иажәакәа рыла, агәагәтәракәа мөапыргоит амчратә матцзуракәа рфәи адагыи, аусбартакәа рфәгы. «Ари аус иацдәтәуп. Ауаа ирымбозар кәлоит уи аус, аха хара уи зымәапааго хаз игоу ахақәа ажәлар ирбоирахәуа рахьырхәаразы акәзам. Хара уи зыкәхцә — ахәынтусбартакәа ззин ыкам аматәашьаркәа здызкыло ауаа ркынтәи ррыцкыаразы ауп», — хәа азгәеитәит Ахәынтқарра Ахада.

Ахәынтқарра Ахада инапынтца инакәыршәаны, рашәара 10 ркынза закәаншьагәтә арфышыгыгәтә матәашьаркәа реикәыршара афәгылареи аматәашьаркәа здызкыло рыхәышәтәрей русхк акны ахәынтқарратә политика аконцепция аус адуланы ишыкәырғәагәтәуп. Атәыла Ахада инатцшны иазгәеитәит, аусбартакәа аус ду шырзыпш. «Ахәара кәстоит, иарбоу афәхәара ахәаакәа иртагзаны, иахьа хазлацәажәоз ажәалагалакәа арбаны, аконцепция еикәшәыршәарц», — иҳәеит иара.

Акыырсианра алартцәаф

Симон Кананит Имш

■ Апсны ажәытәзатәи акыырсиан тәылақәа ишрейуоу азы шахатра руейт уи ахы-атцыхәа игылоу акыырсиан бакақәа, ауахәамақәа, апшьагыпкәа.

Убарт ирейуоуп ипшыоу ацхаражәхәаф Симон Кананит иуахәамагыи. Апсны иалкаау атоурых рыцхәкәа инарыдыкланы, май 23 Симон Кананит Имш ауп, хтәылафәи ныхәаны, псыбарамшны иазгәартәит 2013 шыкәса аахыс. Ари аены хыпхьазара рацәафыла адинхатцәафәа Анцәаихәара мөапыргоит уи ауахәама афәаңһа.

Апсуаа заазхыз

Адинхатцара атоурых зыфәуаз рыла еилкаауп, Симон, ацхаражәхәафәа Андреи Апхьанапхьей Матфии дрыцны акыырсианра шалаиртцәоз. Симони Андреи Уапстәыла ашьақәа рыла рфәнархейт, ашьтахь Апсныка илбанит, иагьаангылеит Севаста (иахьатәи Акәа) ақалакы акны.

Анафс, Андреи Кавказ Амшын еикәа афәкә даваланы акыырсианра алартцәауа ифәаихейт, Симон иакәзар Псырзха азиас хәамтәзтәи (Афон фыц акәша-мыкәша) аиохаафәи икоу фышыапхыцк ахьамкуаз хәапык афәи

инхартә ылихит. Уи ахаңахыи дхалон, дылбаауан шахала. Ари кәлеит хара хәра 55 шыкәсазы, Христос Жәа-нахь данхала ашьтахь шәжәа шыкәса аатцуаны.

Ацхаражәхәаф шакаамтә Апсны дыкәз азы ашыкәсынтцәафәа акагыи адырбом. Уи напыла дрыхькысны ихәышәтәуан еиуеипшым ачымазарақәа, азы рыкәитәон иахьрыхьуаз, анцәа диҳәон, абарткәа рышьтахь урт рчымазаракәа нытцаба ицон. Симон Кананит иоуп атыпәнтәи ауаапсыра — хәамтәзтәи апсуаа рхылтшытракәа рнатра иалагаз.

Симон Кананит аазабла итархара

Абарткәа рзы уи амыртатцәа акыринтә иқәлахьан, длапшықәтәдн дрым-ан. Акыырсианцәа гәгәала ианкыи-дырцәлоз аамтәзы, Симон аазабла ипстәзаара далырхит. Икоу агәаанагарақәа руак ала, ихы хырсеит, дәәа гәаанагарак ала — ипсы штәз хәархьла деихыртәеит. Иара убас дәәа хәамтәк излаҳәо ала, ацъар дкыдыртәит, ахәхә дадыргейт.

Иара итцәафәа ипсыбаф иҳапы азааигәара анышә иамардеит. Уахь имәахытцәа иалагейт адин хазтцоз, рчымазаракәа рыхәшәтәразы ацхыраара иахәон.

Ажәбатәи ашәышыкәсазы Симон Кананит анышә дахьамадаз идьыргылт ицәыз акыырхәхә шкәакәа иалхны ауахәама. Ф-шәышыкәсак аатцуаны акыырсиан дин Апсны иахьабалак гәгәалатцәкәа ашьапы акит. Апсны ажәеизатәи, ажәафәтәи ашәышыкәсакәа раан ишәтыкакачуаз кыырсиантәылан. Амшын иаңһыз апсуа фыкә хькан ишәтыкакачуаз ақалакыкәеи абертцкәеи рыла, ашьақәа ракәзар баашла, уахәамала иргәгәан. Аха нас Апсны рымпытархалейт атыркәцәа, птыфык апсуаагыи ацсылманра рыдыркылейт. Ауахәамақәа жәпакы пдыргейт, убрахь иналацданы Симон Кананит итәгыи.

Б. Каңыи

«Апснымедиа» «Российская газета» аикәшахатра рыбжьартейт

Информациала аимадаразы

■ Ахәынтқарратә усхәартә «Апснымедиа», Афедералтә хәынтқарратә биуцеттә усхәартә «Российская газета» аредакцияеи аинформациатә еимадаразы аикәшахатра рыбжьартейт. Аусшәкәи рнапы атцарейт «Апснымедиа» адиректор хада Роберт Цюпуеи «Российская газета» адиректор хада Павел Негоицеи.

«Апснымедиа» анапхгафәи иажәакәа рыла, «Российская газета» аус ацура иалнаршәит аинформация ирасны, ишиашоу аимдара.

«Российская газета» алшара дузза амоуп. Хжурналистцәа рпышәа аизырхаразы зейгыкам тыпуп. Апсни Урыстәылеи

ртыжымтә хадакәа рыбжьара аинформациатә еинырра абжьатцара логикала ишыкәырғәгәоу шыафәоуп», — хәа азгәеитәит Цюпуа.

«Апснымедиа» анапхгафәи иажәакәа рыла, аикәшахатра акрызтазкуа хәтаны икәлоит атыпәнтәи аекспертцәа ркынтәи аинформация ирласны, ишиашоу аимдаразы.

«Ианатәхха аредакциякәа ироур рылшәит ихазхаталатәу, игәадоу адыррақәа атыпкәа рфәи аус зуа апрофессионалтә журналистцәа ркынтәи. Хжурналистцәа Апсны иазку ажәабжькәа нарышәтлоит, Урыстәылатәи рколлегәтәа ракәзар, Урыстәыла иазку аарышәтлоит. Уи ииашам ажәабжькәа ауаа рыларцәара алнаршом, ашәтылак руаапсыра раңһытәи ахытхыртәкәа ркынтәи ахтыцкәа рызбахә рахәлоит», — хәа инатцшны иазгәеитәит Роберт Цюпуа.

«Ҳашьхақәа инархырхәхәа хнапқәа еибаркызарц»

Аҫсынтәыла – Абазашта

Ахра Анкәаб

■ Аибабара, аитәнеиаирақәа, аицыларакәа роуп агәеизы-блра еиззырхауа, агәцареибакра еицәызымырзуа. «Абрыскыл икәастта ааишызшаз, еибызшәа-ку рлацәа хауп» хәа, абазажәа сахьарк еицырдыруа арәиәшәа хәтәрақәа ируазәку Кали Цыгәатан ишихәахәз еицш, цабьргыхатәны, харт анык лшәа здақәа иртәныкәо аҫеишыцәа – аҫсуаи абазакәеи ртеира хәигәныәра адаракәац акыр итцаулоуп.

Кавказтәи ашьхеибаркыра аҫа-ҫәақәа ирыҫгоу ашьанца мҫа-хәастақәа рыла, ашьышықәсақәа раахысгы ихацыркыз хәитәнеиаирақәа атак чыда рыман иа-накәызаалак, хәамтазгы уи азта-ара еихагы итарны икәгылоуп. Адунеиәҫи имҫаҫысуа еиуеицшым атагылазаашьақәа, акыр аҫынгылақәа шахзапыртцогы, еиикәытхашьа шхамам, мац-мац акәзаргы хәжә-шәхырейбытара амҫа ишаныза-атәу дачәахыкыгы ишьақәзыргәгәо, апоет, атцарауә Вл.Анкәаб иажәақәа «хашьхақәа инархырхәхәа хнапқәа еибаркызароуп» шхазымпадатәу иаршахатган, май 14-15 рзы ААУ, Вл.Анкәаб ихьз зху аҫсуа-адыга фи-лология Ацентр аҫны имҫаҫысыз аусмҫаҫатәкәагы.

Май 14 рзы, есышықәсатәи «Абаза жәлар рбызшәеи рлитературеи рфе-стиваль – 2026» аартын, аҫны изым-шираз Аҫсны Ахәынтқарра раҫхәтәи Ахада, Аҫсны Афырхатца В.Г.Арзын-ба игәаларшәара иазкыз минутктәи аҫымтрала. Анаҫс, аҫсуа литература акафедра артҫаы еихабы, Вл.Анкәаб ихьз зху ААФ Ацентр анапхҫаы иаз-гәеиҫтеит аицш зеицшу аицыларакәа, еицәгыло аҫсуа-абазә ҫар реизгәы-блра шеизнархәуа, аимадарақәа шдыртцауло, лассы-лассы урт рейба-барақәа рзы атагылазаашьақәа шыр-запнатцо.

Афилологиии аҫурналистикейи рфакультет адекан, адоцент Бәтал Хагәышь дзааатгылеит арт рҫызцәа аусқәа ашколхәыцкәеи асудентцәеи рзы ишцшәеишахагоу, ирзаанартуа ахәаақәа рытбаара аҫақы, аҫсуа-аба-за жәлар рдоуха агәама хаа аихахара ргәаццыхәо ишыканатцо аҫхәаҫагы.

Аҫсуа-абазә ажәа сахьарк азка-зацәа рпоезиатә цтамтқәа исахьар-кны рыцхьара шьақәгылан ҫ-хәтак рыла. Актәи ахәтәҫы рбахәтәратә ҫазара аадырцшуан хтәыла араи-онкәеи ахтны-қалақы рахьтә, аиха-быратә классқәа (9-11 акл.) ртәшәа, ашбатәи аҫны, ахәынтқарратә уни-верситет 1-3 акурскәа рсудентцәа. Ақәгыларакәа рышәазара азгәартон:

ААУ афилологиятә факультет адекан, афил.т.д.р.к. Б.А.Хагәышь, Аҫсны атцара аминистрра аҫсуа бызшәеи алитера-туреи рзанаатуа хәда В.А.Халбад, В.К.Аргәын ихьз зху Гәдоуттәи аб-жьаратә аҫсуа школ №2, аҫсуа быз-шәеи алитературеи рыртҫаы Л.У.Ри-стова, еицырдыруа абызшәадырҫы, апрофессор С.У.Пазов, аҫсуа-абазә жәлар рдоухатә культура аиқәырха-ра иазынархоу Икомерциатәым Ав-тономтә Еиҫкаара «Алашара», абыз-шәа арҫиара аҫәша анапхҫаы Заур Меремкәыл.

Урт рылкаақәа инарықәыршәаны, абжьаратә школқәа ртәшәа рышәа-раҫны иалкаан ф-ҫык: Чанлҫа Садия, Запуниан Ариана, Камкыиапҫа Ан-на, Цулукияпҫа Асмаҫ, Гогохыиапҫа Милада, Ахпҫа Нила, Шынкәырлҫхә

лахәыла, У.Д.Алиев ихьз зху Ка-рачы-Черкәессктәи ахәынтқарратә университет апрофессор, Сергей Умар-ица Пазов 70 шықәса ихьтцра иазкыз агәырҫьаратә еилатәара.

Аҫсуа-абазә жәлар хдоухаибар-кыраҫы еснагь иҫан, иҫоуп иахьагы ахьз лыпшаахқәа, зуаҫра харақзоу, жәжәеи-зуси цхылдоу, узыхызыаа-лаша ихәтәроу ахәтәрақәа. Урт ды-руазәкуп абазакәеи хәреи хәи-мадара цыбабаа рацәа аду, ауаҫы аамыштәшәа Умар-ица Сергей Па-зов. Уи диит апрель 5, 1956 ш. рзы Ростовтәи атәылаҫаҫа Шахты аҫа-лаҫ аҫны (иҫаацәа аамтала уаҫа аус руан), аха ихәычрейи иқәыпшрейи хигеит, «Нартәа рзымҫас» ҫәбина аҫшахәаҫны ишьтоу, иара ахьз зху аҫыта цшзакны.

70-тәи ашықәсқәа актәи рызб-жазы, иқыттан абжьаратә цара хыр-кәшаны идыррархара иацитҫеит У.Д. Алиев ихьз зху Карачы-Черкәесск-тәи ахәынтқарратә институт (иахьа – ауниверситет) аҫны. Уаҫа атцара даналга, атцарадырра иазҫәлымха-ра гәазтәз, еицырдыруа атцарауә Р.Н.Клычев дназлоу аихабацәа раб-жьгарала, ҫырттәылатәи Академия иатәу Абызшәадырра институт ас-пирантура «Кавказтәи абызшәақәа» рыкәшаҫны атцара итдон. Аамтқазы араҫа уи атцара иыртцон аҫсуа быз-шәадырраҫы злагала маҫым Емма Кыыллҫхәи Лили Хаглҫхәи.

«Абаза бызшәа афразеологиатә акқәа реилазаашьатә чыдарақәа» атемала акандидаттә дисертация кәҫиарала ихьчаны даныхынхә инаркны 1992 шықәсанза, итцари-урта гәаҫа, абазә-черкәес филология акафедраҫны еиуеицшым: ассистент инаиркны аихабы иҫнынза аматц-рақәа ныҫәиҫон. 1992-2022 ш.ш. рзы КЧАУ атцарадырра аус азы аректор ихәтыпҫаҫы аус иуан.

Иахьа, уаҫа ахәынтуниверситет аҫны иаццоу Карачы-Черкәессиа ажәларқәа рбызшәақәа рытцараа Ацентр адиректорс дыҫоуп, иара убас аҫсуа-абазә жәлар рдоухатә культура аиқәырхара иазку Икомер-циатәым Автономтә Еиҫкаара «Ала-шара» ауснагзатә чыда «Абазакәеи Аҫсуаи: абызшәақәа реиқәырха-рейи рыҫҫиареи рзы аҫынтәи атцәа-барақәа архивтә материалкәеи (2016-2026 ш.ш.)» напхгара аиҫоит, имацзам уи алтцшәақәагы.

Сергей Умар-ица иоуп изыбзоуроу абызшәа гәаҫы аиқәырхара азта-арақәа, атыцантәиқәа реицш, ахәа-анырцәтәи атцарауаи азанаатуаа ҫазацәеи адыпхәаланы, шәзара ха-ракыла рылацәажәареи, анаҫс урт абазәараҫы ралартәареи алзыршо – «Табулов иапхьарақәа», «Клычев иапхьарақәа», «Абаза жәлар рбыз-шәеи рлитературеи рфестиваль» ухәа акыр аусмҫаҫатәкәа еиҫкаарала рымҫаҫаҫара. Сергей Пазов напхгара ззиуа апроекткәеи, 2018 ш. раахыс

ААУ, В.П.Анкәаб ихьз зху ААФ Атыҫ хаҫеи русеиццара иалтцшәоуп абица-ра ҫа ирхатарнаку Аҫснытәи 40-ҫык инареиҳаны, иахьагы зеимадарақәа цкым Абазаштәи рыкәлацәеи да-рейи реибадырра.

Ирацәоуп Умар-ица Сергей артца-рейи атцарадыррейи реизырха-раҫы илшамтқәа зыртцабыргуа аусумтқәа: «Абаза бызшәа афразе-ология», «Абаза литературатә быз-шәа. Асинтаксиси афразеологиии рзы аочеркқәа», «Ажәлар ртҫас абызшәа афразеологияи ишаныцшуа», «Абыз-шәеи атексти акультура азеицш қәыпшылараҫы» ухәа уб. ит. Драв-торуп абжьаратә школқәа рзы артца-га шәкәқәа: «Абаза бызшәа» 4, 6-7,8 аклассқәа рзы еицш ирейхау атцари-уртқәа рсудентцәа гәахәарала рхы иадырхәо «Абаза бызшәа афразеоло-гиии» «Абаза бызшәа апрактикатә стилистика. Абаза бызшәа афразеоло-гиятә жәар» ухәа егыртгыи. Инейд-кыланы инапы итыцтхәеит 130 тцә-арадырратәи артцара-методикатәи усумтқәа, убасгы инапхгара аду-нейи рбахьейт 36 инареиҳаны зтема-тика еиуеицшым амонографияқәа.

Ирацәазоуп ихәатәу Сергей изы, иааинырсланы нтамта қәаҫ аҫагза-ра уадашуп уи иқәагоу Ажәа. Амала иазгәахәмтарц залшом Сергей Па-зов насыҫ змоу уаҫны ихы шипхьазо, хәжәлар ишырхәо еицш, Анцәа зықәныҳаны иҫоудышрейиуо. Аҫар реицәааҫараҫы аҫа збахьоу, иускәа зегь рҫы иаргәажәшаны ивагылоу, ихәтә шьаза Лилиа Шыбызхәеи иареи атаацәара бзиа апыртҫеит, итцоураны ираазейт х-ҫык ахшаара, иацсоу раҫны руажәлар ирыладыр-гылеит. Иахьа ирылагәыргьоит зтәи дачәау, зыбзиабара дачәа ззиабарак иузаламыршәашьо рмаҫацәа. Ихәта иусура цкым, ижәлар дыгәгәаза дха-лгылоуп, хьхәа ихьааны, хгәыргьара игәыргьараны.

Агәыргьаратә еицыларә ааир-тит ААУ афилологиии аҫурнали-стикейи рфакультет адекан, адоцент Б.А.Хагәышь. Анаҫс, аректор ихьза-ла адныхәалара ҫалтҫеит, атцәара-дырратә усұразы уи ихәтыпҫауа, апрофессор Цы.И.Адлейба. Уи лажәа цхәақәа инарываргыланы ирылалхә-ит Аҫсны Ахәынтқарра Ахада иусҫҫа: Сергей Умар-ица Пазов ишихтцоу «Аҫсны атцәарадырра зәаҫсаз-тәыз аусзүш» хәа ахәтыртә хьзы. Зықәраныхәа азгәартоз ипстазаа-рейи итцәарадырра-уаажәларратә усуреи инартбааны дзааатгылеит, атцара иыцзтцоз, абызшәатцәаҫы, академик Л.Хагба. Аҫсны атцәа-радыррақәа Ракадемия Ахаҫеи уи аилазаареи рыхьзала адныхәала-ра ҫаитҫеит афольклортцәаҫы, ака-демик В.А. Кәагәаниа. Д.Гәлиа ихьз зху Аҫсуатцәаратә институт ахьза-ла адныхәалареи ахамтәи ҫаитҫеит адиректор А.Е.Ашәба. Азеиҫгашьа-рақәа рыла икәгылеит убасгы: ААР академик А.М.Касланзиа, афило-софиатә тцәарадыррақәа рдоктор И.Д.Тарба, ААУ хәтыр зқәу апрофес-сор Д.С.Аҫынцәал, Адыгәтәи Жәлар-бжьаратәи атцәарадыррақәа Рака-демия алахәыла иаша, апрофессор О.П.Зизариа. Аицыларә атак чы-да анатейт В.П.Анкәаб ихьз зху аҫсуа-адыга филология Ацентр аиха-бы, Сергей Пазов изыкыз апоезиатә цәахәақәа. Аусмҫаҫатә дырлаҫы-хуан аҫышәалеицш абазә бызшәа-лаҫы асудентцәа инарызоз ажәе-инраалақәеи ашәақәеи.

Атыхәтәан, еиҫызкаазгыи зыи алазырхәызыгы зегьы гәыкала «иҫтабуп» хәа реиҳәеит, аҫсуа-аба-за жәлар адгылаҫы рхәтә хәҫара рыманы инхарц, тәамҫахә змамкәа зусқәа рацәоу Сергей Умар-ица.

Атоурых иахәтаку

Ацха ҫаҫшь – 75 ш.

■ Басла азиас иху Ацха ҫаҫшь сынтәа 75 шықәса ахытҫуеит. Ақәа ақалақь аш-хәтак еидыз-кыло ари ацха цшза аартын Аиа-иара ду амш аҫны – май 9, 1951 шықәсазы.

Иахьазы уаҫы иааҫьейшьартә акаҫы иалаҫамзаргыи, усқантәи аамтәзы илаламбатәын, ауаа ааны иахәапшуан. Иара рҫаҫейт аамтә дук иадымхалақәа, аихабыра рыдтца инақәыршәаны, амашьы-нақәа рныкәареи ауааҫыра ре-иҫтанеиаирейи арманшәаларазы. Ашьаҫауаа рымҫақәа алырҫейт, амардуанқәа арҫейт, ацха ула-бааны акалақь уалалартә. Ақәа аҫшахәа иангылаз алашарбага шьаҫақәа рҫызцәатқәы араҫаҫы иахәдыргылеит. Абагыркәа ҫаҫшыла иршәит.

Аха «Ацха ҫаҫшь» ахьз ихьһан уи аҫхәагы. Уи зыхьҫаз ара ихьз ажәытә еихәтәи цха хәычы ауп – уи ашәыга аҫшшәы ахаба-цыпхьаза ицәыҫаҫхьон.

Аҫсны жәлар рҫыныцтәылатә еибашьра аналага Ацха ҫаҫшь аҫы даанкылан аҫа, ара имҫаҫысит раҫхәтәи аидыслара гәгәа, ара иааҫшит аҫсуа рфырхатцара. Абра икарцон раҫхәтәи адтцәкәа Сер-гей Дбар, Владимир Аршба, Гиви Агрба, Мушһи Хәарцкыа... Ацха ҫаҫшь – хәамтазтәи Ақәа ахаҫара зырпцзоу, уи атоурых иахәтаку ар-хитектура баҫақәа ируакуп.

Аихшьаалақәа ҫатцоуп

■ Акультура-гәыҫалалратә фонд «Ашана» 2025 шықәсатәи аусу-ра аихшьаалақәа ҫанатҫеит. Афонд ашьәатаркҫы Беслан Шьа-каиа иазгәеиҫтеит, «Ашана» ами-латтә доуха иасаркыны ишыҫоу, иарбан цыхыаразаалак гәыҫра цханы ишыҫоу.

«...Хара хамҫашьо иахдыруе-ит иахьа азәы изыҫахтцо абзиара хымпада ишыхынхәуа.

Уи гәабзиаран ххәыцкәа ирзац-лоит. Ианатәху аамтәзы ацхыараа зтаху анапы рытара ауп шәареи хәреи хусеиццара аҫақы», – ихәе-ит иара.

Афонд анапхҫаы Макти-на Цыныцәалпҫа лажәақәа рыла, 2025 шықәсазы «Ашана» агәыҫа-лалратә цхьазартақәа рахь 45 млн маат инареиҳаны аҫара тартҫе-ит, урт гәгәала ичмазашәу 82-ҫык ахыҫқәаа рыхшәтәрейи рыцхь-раареи ирзырхан. Имҫаҫган шәжәа гәыҫалалратә усмҫаҫатә, аҫафурта «Лабра» иеиҫкааз аук-цион аҫы раҫхьаза аҫны алотқәа зегьы тшин.

2025 шықәсазы афонди Аҫсны Ашунцәтәи аусқәа рминистрейи еицымҫаҫыргоз акция «Амашьы-на аномер цшзакәа» рыла 7 830 000 маат еизыргейт. Урт аҫарақәа дәықәтцан афонд хылапшра знато рыхшәтәрейи акция «Згәабзиара бзиоу абицара» амҫаҫгарейи рахь.

Акция «Аҫиара аурук» ахәа-ақәа иртагзаны, афонд ахасабр-бахь миллион маатк инареиҳаны аҫара ахыпхьазалан.

«Ари зегьы зыбзоуроу гәы-таҫгыҫала ихәвагылоу хҫызцәа шәоуп. Хадара злоу ахыпхьаза-рақәа рақәзам, урт шаҫаҫы ахыҫқәаа ирыхәаз ауп», – хәа инатцәны иазгәалтҫеит Цыны-цәалпҫа Мактина.

Аицкөашара аңкарақөа ирзыһынхөтөуп

Аңсуа көашара аетикет

Альбина Жыба

■ Аңсуатцараатө институт аетно-логиа аөаша атцараадырратө ус-зуөы Асида Гөымпца аңсуа көашара тылцаауеит. Лара лыда ари аус азөгьы иеазимкыцызт. Лхатагы аңсуа көашара атцараа далагоит хөа ахаангы лгөы итамызт. Дхьазырцшызеи атцараадыррахь, хөтала аңсуа көашара атемахь, арцызбеи аңхөызбеи реицкөашара уапырхагахар зыкам-лои, насгы иарбан цкарақөоу изыкөныкөатөу өыцза асена ианыкөло. Абри иазкуп ишөыдаагало акыпцхьымта.

Асида Гөымпца еснагь аөазара еица лхы адылхөалон. Асахьаты-

хра бзиа илбон. Ашкол даналга ашыкөсан аөазаратө факультет ахь атцөцөа рыдыркылазөмызт. Атоурыхтө факультет дталар акөхеит. Адипломтө усура өөра аамта анаи, акультура иазааигөоу атема алылхит. Уи аамтказы Асида Акөатөи акультура-царалашаратө ццариурта дтан. Атоурыхтө факультет адекан Алик Габелиа дшыкөашоз дырны илабжөеигеит уи ахырхарта алылхырц. Аңсуа көашара иазкны азөгьы имөыцызт, дакөшахөтөхит. Аусумта Ахөынтқарратө акөашаратө ансамбль «Шьаратын» иазкын. Агөып атоурых тцааны аусумта лыхьчеит. Уи атема иацылцеит амагистратураөы.

«Аццариуртаөы атехника мацара акөын ихөртөз. Артист бзиа изы акырца атцанакуеит уи, аха сара схөта сыөныцка ицөырцит азццарақөа: избан ас изыкөашө, иабантөианагеи ари атехника, өиашьас

иамои? Азццарақөа ртак аңшаара саналага, анаукахь сианагеит», - еиталхөоит Гөымпца.

Аццарауаө көыпш амагистратураөы даанымгылакөа аспирантура дталеит. Уи шыкалаз атөы еицөхөауа Гөымпца илгөалалыршөеит аетнолог Валери Бигөааи лареи реицөажөара. Асида лтема ахырхарта анеиликаа, даара иөөеишьеит. Ихөта аспирантура дантаз, еицырдыруа аццарауаө Гьаргь Зизариа идигалахьан акөашара атема, аха усқан Валери мап аөөикит. Асида илабжөеигеит атема ишахөтоу еипш леа-зылқырц.

«Аспирантура сталеит. Аетнографиятө материал аизгара салагеит, уи асистематизация азызуит. Ацөбааа снарбеит. Изалысхи схөа акынзагы снанагеит. Акөашара еилоу ахөтақөа рыла ишьөкөгылоуп. Аңсихология, афилософия, атехника ухөа иаццанакуа рацөоуп. Анализ акаццаразы иахөтоу амаругагы азалхтөуп. Атерминкөа, аилкаарақөа рышьөкөыргылара мариамызт. Аңхзы сылнахит хөычык», - лхөоит Асида дпышөарччө.

Акандидаттө усумта лыхьчөхөеит. Иаарласны итыцтран икөуп леизга, аңсуа көашара иазкны аинформация зегьы еизыркөкөаны, анализ азуны иахькыпцхьө.

«Адиссертация аөра санаөыз, хьыхь-хьыхь сцөит хөа сгөы иааногон, аха итццаны саналга ашьтахь, ианысныр, убьыскан ауп ианааты атццарахь агьама. Уажөгьы аңшара саөуп, аинформация сашьтоуп еснагь. Саангыларгы стөхым», - азгөалтоит Асида.

Акөашара иамоуп аформакөа хца: - асцена калаанза, асценатө көашара, асцена аңтыц. Асцена калаанза акөашара анализ катцашьа амам, избанзар ииазаахьөу акөуп. Асценатө көашара аццарауаө

аинтерес лызцөырнагөом, илбө ашаблонкөа мацара роуп. Асида дзызөыламхөау, асцена аңтыцтөи акөашароуп.

«Асцена аңтыцт икөашө иөныцкөатөи итагылазаашьа, иөныцкөатөи идунеи убар улшөит. Ааи, ааи, ауаөы даныкөашө унаихөөапшыр, дызустөу иаразнак иудыруеит. Аетнографиятө материал анеизахгөз аамтказы аицөабацөа ханрыөцөөажөөз ирхөон, ауаөы икөашашьала дызустөу еилукаауеит хөа. Азныказы исзеилкаазөмызт. Аха сышнеиуаз схөта избө салагеит, ауаөы икөашарала иицөар иицөаху. Икан аинформаторцөа, ауаөы дысызмдыруазаргы, иныкөашөала «ипцсөаку» еилукаартө икөуп хөа зхөөз. Ауаөы ицөөеижь ала иубартө икөуп иөныцкөатөи итагылазаашьа. Ауаөы икөашарала иаазара атөы еилукаар калоит, ижөла, икөазшьа», - лхөоит лара.

Иазгөалтоит, акөашара ззымдыруа ауаөы асценахь данаакөло, иарту ашөкөы еипш уицхьар шалшө. Аццарауаө аматериал анеизылгөз аинформаторцөа руазөк илзеиталхөеит, ацкөыни азцаби реицкөашарала иухөар шулшө уртө атацөара рзацтцө мамзаргы ирзацымтцө. Акөашараөы өыцза еидызкыло аритм ауп. Дара еицөшөөзар, ртехника еинаалөзар, раңһака аиөццарагы рзымариахөит.

Аңсуа милаттө көашараөы өыцза реицкөашара шөит өбаны – ахөцөа реицкөашареи, арцызбеи аңхөызбеи реицкөашареи рыла. Ахөцөа анеицкөашө, аиндатлароуп иааногө, арцызбеи аңхөызбеи аныкөашө – еидөырбалоит. Ажөытөуаа өыцза анеицкөашөз «рразкы рцацар алшөит, шөырпырхөагмхөан» хөа рхөалон. Асида Гөымпца лажөакөа рыла, иахьа аңсуа көашара акынтө иаанхөз амузыка рөтагзаны атехника анагзара мацара ауп. Ажөытөан акөашара иатцөз атцөс иахьа зынзагы икам.

«Иахьа ачарақөа рөы амузыка абжьы шаагалак, зегьы акөашартахь хнеиуеит. Уа агьөжь хөөтагзаны хөаилагылоит. Нхьыц-Кавказ арцарцөөи атыцхөцөөи рөөиөыршөит, нак-аак игылоит. Хөра ус ихамам. Акөашарахь раңһа ицөыртцөа ахөта иөуп. Иара даакөсны атыцхөа далихуеит. Атыцхөагы агьөжь аөы дангыла, уи иааногө акөашара сазыхиоуп хөа ауп. Акөашара зтахым, хөөапшөык иахөасабала инапшуа иакөзар, уи шьтахька дгылазароуп. Акөашара мап ацөөыкыз, атыцхөа арцыс ауаа рыгөта хьымзг илыргеит ауп иааногө. Абракөа ихөөатөуп, акөашара азин змаз, жөөхө шыкөса интысхөу, акама ныкөөызгөз шракөыз. Аңкөын даакөсны атыцхөа лкынза данааи, дхьирхөаны акөашара дааипцхөит. Ахьртцысра ада дөөа формак ыкамызт. Ларгы хь рцысрала атак наитаны асценахь дакөалон. Арцыси аңхөызбеи рьбжара аимадара злалагөз абас акөын», - лхөоит Асида.

Аццарауаө лажөакөа рыла, аццөазараөы аңсшөөибыцөара шыкөу еипш, акөашараөгы икөуп. Хьырхөаралоуп аңсуара шеибырхөө. Уигьы ихөадарөу елементуп акөашара аетикет аөы. Арцыси аңхөызбеи еицкөашаны ианалгалак, ацкөын азцаб лтыц ахь днөигоит, анаөс еицөа уа дхьирхөаны, ибга леимырхөкөа днаскөит. Ишеицкөашө азцаб даапцөзар, лара лөөызцөа еицөөилагыло адырра рьлтоит блала, дрыцсөахьртө еипш. Ус лымхөакөа, еицкөашө азөгьы дрыбжөалар азин имазам. Ауаа анеицөөажөө азө даарьбжөацалан уажөа хитцөар, акароуп иааногө өыцза реицкөашараангы абжьалара. Ацкөын иакөзар, аапцсара азин имамызт, иара дрыцсөахьр алшөит, иацхьа атыцхөа дрыцсөахьр. Абракөа ихөөатөуп, уаакөымтцзакөа зегьы рьцкөашара шыпцашьарөз.

(Алгартө 5-төи ад.)

Зцакы ццаулоу аарцшра

Ахапы цшаауп Гөыма

Елана Лашөриа

■ Ишдыру еипш Аңсны беиоуп акарсттө системакөа рыла, дөөакала иаххөөзар хтөылаөы ирацөөазоуп итццауи, макьана инагзаны итццами, зыгөөара йкөу аха иаартыми, убасгы адунеи аөы еицырдыруа ахьз зырхөахьөу ахөпцкөөи. Урт иреиуоуп Крубера-Ворониа, Веревкина, Сарма, Снежнаиа ухөа, еицөыпцхөазу рахьтө актөи, аөбатөи, ахцатөи зегь реицөа зыццалуара дуу хөпцкөоуп адунеи аөы, дара атөиць еипш адгьыл атцөхь илбаөуеит. Хөара атөахума ииаалоу (ишиашө ицө) хөпцкөагы рыхьз ахара инөицөөит. Урт иреиуоуп Афон Өыццөи ахөпи, Цанаөтөи абахөраөы икөу Отацтөи –Абраскьыл ихөапи.

Аңсны ашьхөкөа зегьы шама-хамзар ирымоуп ахөпцкөа, уи абзоуроуп ашьхөкөа злашьөкөгылоу ичөыдоу аилазаашьа. Ахөпцкөа еиуөицшым, уадак ада змам инадыркны азал дукөа змоуи, мамзаргы хьыхь излацөөажөаз реипш итцөулазөкөоуи ркынза. Лассы-лассы акөөымзаргы зегь акөуп хлымхөа итөслоит ажөөбжь ана-ара ахөпы рьпцшаит хөа. Аха уи иааногөм иара хымцөада атцөк ду амоуп, мамзаргы хөы змоу аартракөа аццар ауп хөа. Хөарада мап! Аха, ахөпцкөа рөы ишдыру епш ажөытө хьылтцшьтракөа рышьтө ццаазар ауөит, уи атоурых атццара иацхраауөит, асөицш икөу аңшара еснагь хөы змоу аартраны ипцхөазоуп.

Ааигөа, Акөа араион, атоурыхтө тыпц Гөыма иахьөтцанакуа ипцшан ахөпы. «Иара шыкөз рдыруан, уи моу анкьа зны итыртцөахьан. Азеижөтөи ашөышыкөса аөбатөи азбжөзы Аңсныка хьпцхөазара рацөала аццарауааи, атөылөөөцөтцөаөцөөи аауа иалагеит . Урт рьбжьара дыкан Черниавскигы. Иара ари ахөпы тызтцөахьөз дреиуан. Уртө атццарақөа хөсаб рзуньы, ишьөкөыргөөаны иухөар ауөит , атыц аөы ипцшааз акультуратө өыгхөарақөөи, ажөытөзатөи ауаа рышьтөкөөи ахөхө аамта иаццанакуеит хөа. Хөы змоу апцшаахкөа иреиуан аңсыжьыртақөөи, амшө абөөкөөи, ажөытөзатөи ауаөы ари атыц аөы дшыкөз шыөкөзыргөөө егыьртө акөырчөахөөи. Ахөпы усқан ажөытө ахсаалакөа ирныртцөахьан,

аха ихьыкатцөкьөаз азөгьы издыруамызт. Уи ауп измааногьы аөыц цшаара иаиуз асенсациятө көазшьа.

Ахөпы зьдкьылтцөақыраөы ипцшаз, атоурыхтццаө Алхас Цьапуа иажөакөа рыла ахөпы азалкөа хца рыла ишьөкөгылоуп. Ицөгь ыказар ауөит, аха уи макьана еилкаазам. Атццарақөа ирыдыпцхөалоуп архөологцөөи, аөөологцөөи. Алхас Цьапуа абахчөи, азөхөөазареи инапы алакүп. Акөа араион аөы имоу адгьылкөа руак аөы ахөпы шыкөз еиликааицжьтөи шыкөсыки бжөаки ракара ауп итцөа. «Абри атыц аөы анкьа инхөз иаадрыхуаз, рнапы злакьыз, насгы адгьыл еицөа ианаало аилкаара сшашьтөз ажөытө хсаалакөа рөы ахөпы адыргөкөа рьыцхөашөит. Уи нахьыс шыкөсык аөнүцка аамта-аамтала азтцара

сеитөазыгьөжьуан, аха исзыпцша-ауамызт. Уи аамтказы ахсаалакөа ицөгь еицгыны итытццаит, адыргөкөагы еицөа ирацөөахөит, уажөшьтө гөыөббарада еилкаан адгьылтцөақыраөы ахөпы шыкөз. Сөызаки сареи хөөзтцөөылхьны хнашьталан ихөпцшаит. Сапцхьөтцөкьөа икөзаарын, аха иахьииааз атцөкөөи ахөири аталарта рцөөахуан», хөа еицөицхөөит Алхас Цьапуа.

Ахөпы атцөк ду амоуп избанзар иара ақыбзтө көазшьа амоуп. Раңһөатөи аартра аан, ахөпцөы ипцшааз аңсыжьыртақөа рөы итырхьыз аңсыбыцкөөи, ахөпцтө амшө абөөкөөи, егыьрт хөы змоу архөологитө цшаахкөөи, аицөа өыц аамтказы ари атыц хьтцөақыртөс измаз раңһөатөи ауаа рышьтөкөа зныпцшуаз зегьы еизыцөхөөаны Аңсны иалган. Уөизгы-уөизгы уи ицөөахьшөаша акы акөым, избанзар, анкьа ахөаанырцөтөи аццарауаа арака аусурақөа анымөөапыргөз ирцшаауаз зегьы алгаразы алшара рыман.

Алхас Цьапуа иажөакөа рыла, актөи азал аөы иуцөлоит адольтөнтө культура ашьтөкөа. «Аңсуаа рөы хархөара амоуп «азөхөа ухартццаит» хөа ашөира. Уи зхөө иааногө иазымхөыцөазар калоит, аха иара атцөкы ццаулан. Адольтөнтө культура иахөтөакын зьпцсөазара иалтцыз арахө рцөа дылахөөаны азөхөа икөаршаны дөөөөаны ахөпы итөццара, мамзаргы атцөаөы амахөбжьара, ашөарах зымнеиртө еипш аңсыбаө аңхьакра. Анаөс, ацөөеицжь анызытцөк, абөөкөа адольтөн ахь ииаргон. Ари аритуал ашьтөкөа цшаауп ахөпцөаөы.

Насгы, уи аөнүцка ирацөоуп ахөөаөамаца. Иуникалтөу, зда ыкам иреиуоуп адунеитө жөларбжьаратө каталог иану- Эпипкөитониус Дбар зөхьзу ахөөацөа кьы. Икөу аинформация ала иара уахөа цьаргы ипцша-

азам. Ирацөоуп ахөлыпццысқөагы, уртгы тццаатөуп, избанзар рьбжьара иуникалтөу ыказар калоит. Ахөпы аөнүцкөөи акөша-мыкөшөи атццарақөа рымөөапгара азгөатөуп. Аартра өыц иадыпцхөалоуп атоурыхтццаөөцөөи, аспөлиологцөөи, аөөолгцөөи, урт аартра азөлымхөара рьзцөырнагеит. Агөөара ыкөуп ахөпы азалкөа х-ца иреицөаны иамазар алшөит хөа. Убасгы раңһөатөи ауаөы итөартс иахьыкөз атыц ааигө-сигөа атццарақөа мөөагөтөуп, урт архөологитө жрақөа иуникалтөу аартракөа рхьлөиар ауөит. Ажөакөала, аинтерес зтөу, аха зегьы ирыцкьу хтөурьы азы атцөкы змоу аартра мөхөкьтцөаала аус адулара хөаакөтцөахөит.

Алхас Цьапуа ихөөит, ахөпы анкьөтөи ахьз аңшара иөөзтцөөылхьны дшашьтөу, аха атыпөнтөи, аңсуа топоним макьана азбөхөа цьаргы ишипцхьымшөөа. Иаахьымпцшаа зегь акөуп цсыуала ицөөажөө, атоурыхтө тыпц Гөыма иакөаногө ахьз ахтцөахөит ихөөит иара. Алхас иажөакөа рыла, ахөпы иөыцу атуристтө мөөөөстөа ахьылгөтөу атыц ахөсаб ала акөзам дшөөөапшуа. «Зегьы сазтцөауөит атуристцөа таугалалөма» хөа. Аракөа хөсаб гөгөа азутөуп иапцөу иапцсами, зьыкатцара калои икамлои. Ари ахөпы хьзышьцөлақөөу иреиуазам. Иара атцөстө-кьөбзтө көазшьа змоу акөны иахьыкөу анаөсгы анаукахьгы иатцанакуеит. Ақыбзтө хөпы ауаа ртөалара иабанзапцөу, насгы икалома акультуратө өыгхөарақөа рылакьысра. Иауама уахь афымца анагара, ауаа рталара аөнүцкөатөи аөөосистема иапырхөагөазми? Аракөа изызхөыцтөу рацөоуп, ишөөөанызаны иазнеитөуп азтцара. Аха сара сзы зегьы ирыцкьу уи хтөурьы азы иамоу атцөкы аартцшөи, атыцөтөөанынза атццареи роуп», - хөа азгөөитөит Алхас Цьапуа.

«Ауахәамеи ахәынтқарреи»

Цакыла ибеиаз ацәыр-гакәтца

Алиса Гәажәпҗа

■ **Аҗсны асахьатыхьцәа Реид-гыла иатәу ацәыргакәтцәтә зал Хада акны иаартын «Ауахәамеи ахәынтқарреи» захьзыз, еицырдыруа афотопортиор, Аҗсны зәапсәтәыз акультура аусзуә Владимир Попов ифотосахьакәа рцәыргакәтца.**

Уахь имҗахьтцит: Аҗсны Ахәынтқарра Ахада Бадра Гәынба, уи ихәтыпуаф Беслан Бигәа, Акәа ақалақь Ахадара аиҗабы Тәмыр Агрба, аҗсуа интеллигенция рхатар-накцәа, ауаажәларратә узсуәцәа ухәа убас егыртгьы.

50 усумтә инарзынацшуа еидызкылоз афотоцәыргакәтца акны фотосахьацыгҗаза досу рҗахәи рхәон, урт зегьы рхатә тәурых рымоуп.

Ацәыргакәтцәтә зал Хада аиҗабы Ельвира Арсалиаҗа ацәыргакәтца аартуа иазгәалтеит Владимир Попов ифотосахьакәа рцәыргакәтца рагҗхәтәи шакәым. Акырынтә ишымҗаҗыгҗахоу уи иусумтәкәа еидызкыло еиуе-

ицшым ацәыргакәтцакәа. «Хәтәла, даара зымҗахыи зтәки тәбау ауахәамеи ахәынтқарреи ирызку афотосахьакәа рцәыргакәтца рагҗаза акәны ицәыргакәтцоуп», – лхәеит уи.

Аиашазы, атыхәтәантәи ажәа-шыкәскәа ирытдаркуа афото-рыхымтәкәа еиуеицшым аамтәкәа рныпшуеит, ииасхәоу аамтәхь ухәа-дырпшуеит, хәтәла, абиҗара җәа ид-

ны Ахәынтқарра Ахадацәеи урт рхәтыпуааи ухәа злахәыз еиуеицшым аполитикатә хтыскәа зныпшуа арыхымтәкәа дәҗазнык-гыи хтәурых адакьақәа рахь ухәа-дырпшуеит. Хәжәлар реидкыла, хәзәыкны хәҗазаара иашьагәытү арт арыхымтәкәа ауаажәларратә псҗазаара иахәтәкны ианхоит наунагза» – ихәеит Аҗсны Аиашахәтцәратә уахәама аиҗабы аиереи Басариан.

Аполитикатә, ахәынтқарратә, ауахәаматә, ауаажәларратә ухәа еиуеицшым ахырхартақәа еидызкыло афотоцәыргакәтцакәа аҗхәа мҗахыи тәбаала рымҗаҗгара ргәи иштәу азгәаҗә Аб Игнати иазгәеиҗәит али-җси рыбжәара иқалаз, иҗәиаз ахтыскәа зныпшуа афототыхымтәкәа шнаунагзахә. «10 шыкәса рагҗа иқатәз, итыхыз афотосахьакәа, ахааназ ианхоит, адунеи иақәлахойт» – ихәеит уи арт афотосахьакәа атоурыхтә тәкы шрымоу азгәаҗә.

Афотоцәыргакәтца автор Владимир Попов аамтә пшааны ацәыргакәтцахь имҗахьтцәи уи аиҗәаащәеи иҗабуп хәа рахәо дафымсит насып змоу аз иакәны ихы шипҗахо, Ахәынтқарратәи ауахәаматәи узсуәцәеи аус рыциуртә, рааигәа аҗазаара аҗагылазашьа ахьиоуз азы. «Сусура анагза-разы агәрагара ахьсыртәз гәәхәара дууп сара сзы», – ихәеит уи.

Афотоцәыргакәтца еиҗәкан

нарбо, иранахәо рацәоуп. «Еиуеицшым аамтәкәа рзы, Аҗсны анапхгара акны иқаз Аҗс-

агентра «Аҗсныпресс АРТФ» иабзоураны, Аҗсны Аиашахәтцәратә уахәама адгьларала.

«Лзаа-Фест» амҗахак артбаауеит

Алахәыхра ацын

■ **Аҗсабарей ауаҗи ирыбжәоу аимадара аиқәырхареи аиҗахәрей, агәыблра аизырхареи хыкәкыс измоу афестиваль «Лзаа-Фест» сынтәа ышыкәсоуп Гагра араион Лзаа ақытан имҗапысуеиҗәеи.**

Ари афестиваль амҗаҗгара аидеиә аҗшыгәащәас иамоуп уи аиҗәаащәа, Лзаа ақыта иалтцыз аҗар: Умар Цьакониа, Алхас Кәыцба, Астанда Чамагәуа, София Дбар.

Урт рыбзоурала афестиваль есааира амҗахак артбаауеит, тцып имҗапысуан енак, сынтәа – ымыш.

Афестиваль аартра рагҗхәтәи амш сасгы-пшәымагыи рзы агәалаҗазаарей агәәхәарей зцыз акәны икалеит.

Уи еиҗәкан еиуеицшым ахырхартақәа рыла, имҗаҗган ацәыргакәтцакәа, афотосахьакәа, анышәапшә иалхыз анапкымтәкәа ухәа рыла. Уи инаҗиданы, аҗсабара ахьчарей, ауаҗытәыҗса иҗсҗазаараҗыи уи иааннакыло атыҗи ирызкыз алекциякәа ирыпхьейт: Михаил Криа, Сабина Лабода ухәа убас егыртгьы.

«Ахәаҗшәа» захьзыз, анышәапшә иалхны иқатәз Рита Цандария лусумтәкәа даара ауаҗы дыргәылархалон. Асахьатыхьы Амра Чачхалиа лусумтәкәа ракәзар, азгәгы игәы еиҗараны дыннамыжыт.

Афестиваль акны иазгәаҗан алахәыхратә хәтагы. Имҗаҗган Аҗснытәи Ахәынтқарратә капеллеи авокалтә инструменттә ансамбль «Гәындей» рыбзоурала аҗсуа композитор, Аҗсны жәлар рартист Оҗар Хәынцария игәалашәара иазкыз аконцерт.

Афестиваль рагҗхәтәи амш хыркәшан, арежиссиор кәыпш Александр Аблотиа итихыз афильм җыц «Агәыргын» ахәаҗшәа дырбарала.

Афестиваль аҗбатәи амш азы ирыцтан «Аҗсабара» захьзыз аекологитә еиҗәкаара имҗаҗыргоз амастер-класскәеи алекциякәеи. Имҗаҗган инартәулаз акыр зҗазкуаз аиҗәаажәара архимандрит Дорофеи Дбари афестиваль алахәцәеи рыла, уи дазаатгылеит адоуха амчхара.

Аиашазы, ари афестиваль иа-цыз агәалаҗазаарей алахәыхрей инарчиданы, уи иалахәыз ирнәтаз адыррақәеи ирзаанартуа аҗыцрақәеи маҗмызт. Урт аҗхәаҗагыи мҗахыи тәбаала ирыццохит.

Лзаа – Фест» афестиваль хыркәшан афеиерверккәа рыла.

А. Хәырбыццҗа

Аицкәашара аҗкарақәа ирзыхынхәтәуп

(Алгартә)

Асида еиҗалхәоит, азгәбцәа еи-цыкәашә аҗсуа традицияҗыи ишыкәмыз. Ус еиҗш каларгьы, аиҗабацәа, «хәи, амарҗа, ахәацәа җсыма!» рхәон. Аҗкәынцәа иаразнак иқәла-ны азгәбцәа ирыцкәашар акәын. Убри аан ихадаран ыҗыҗа аҗкәынцәа рыҗазаара. Пҗәызбак далхны лыцкәашара пхашьаран.

Иахьа арт аҗкарақәа шамахам-зар ирыцныкәо дыкәзам. Урт ирыкә-ныкәазом акәашаратә гәыпқәа рҗыи кәәашоҗы.

«Ауадафракәа хәмоуп. Аҗка-рақәа аламала иубазом ачарақәа рҗыи. Акәашара уаанз аб икынтә аҗа иахь ишиасуаз еиҗш иҗам иахьа. Уажәы акәашашьа дзыртцә хәмоуп. Ачарақәа рҗыи еиҗарак икәашоҗыи аҗышәа змоу роуп. Иахьа еицкәашә ирыбжәзам аинырра, доусы ишитаху инаигзоит. Арҗыс азин има-мызт азгәб лааста еиҗны акәашара, лара лоуп ыҗыҗа реицкәашараҗыи аҗыжәара змоу, ихәдоу. Аҗкәынҗыи ус баша азгәб кәашара днаиҗхәзо-мызт. Актәи – дигәаҗхәозар акәын, аҗбатәи – уи дидыруазароуп, кытәк еицатәуп, ахҗатәи – ибзианы икәашә дааиҗхәон, лара илыбзоураны иҗазара ааирпшырцәз», – еиҗалхәоит Асида.

Лара акыр еицыкәашә дрыц-клапшуан, урт рхымҗаҗгашьа тьлҗауан. Илырхәз аҗышәа иабзоураны шыта еицкәашә ирнылбаалоит ирыбжәоу аҗәаныррақәа. Уи лбартоуп атыпҗа дахьыпшуа ала, аҗкәын ихы-иҗы иахәо, насгьы атыпҗа шаҗа дьлзааигәаны дкәашә ала.

«Атрадицияҗыи знык иадамхар-гыи апҗәызба арҗыс ила дхыпшылазар, уи иаанагоз, реибадырра акы ахылҗәиар алшоит акәын. Атыпҗа илыхәтоуп илыцкәашә арҗыс ихәзыртқәа ахыкәоу аҗара лылапш аҗахара, ила ахыпшы-лара азин лымамызт, убри аан тәка

дышәапшырҗыи кәломызт. Арҗыс иакәзар, азгәб длыхәаҗшуазароуп, уимоу дааныжыны зынагзашьа цәҗоу атехника кәитдарҗыи кәлазом», – лхәоит атцарауаф.

Традициала аҗкәыни азгәби еизааигәаны икәашар кәломызт, бжыткьаралагыи аемоциакәа раарҗшра азин рымазам. Игылоу ахәацәа ирхәар кәлоит, «ахәахәи, амарҗа», «аҗсуала», «ас-са». Атыпҗацәа ажәакгыи рыҗәшәо-мызт. Атрышә асра традициала икәмызт. Уи иҗыҗны иаланагалаз аҗоуп. Акәашараҗыи икаитцә зегьы атәк аҗоуп. Атәхәхәарақәа асҗәнаҗгыи икамызт, уи ииашазам.

Хәарада, арт аҗәаматцамарақәа зегьы ауаҗы дзырпшзоз, иахәтыр шытзыуаз тәсқәан. Урт рыкәым-ныкәара иакәым ахылҗәиар алшон. Атцарауаф илхәоит, урт шытхәкәа иа-лахамгалар ада җсыхәа шыкәм. Излалагәтәуҗыи аколлективкәа рылоуп.

«Акәашара зтәо ахәыцкәа рҗыи алекция сапхьон. Акәашацәа иргәаҗхейт уи аҗышәа. Иарбан хымҗаҗгашьазаалакгыи иамоуп иара атәкы, убри деилыркаатәуп хәыҗи-дуи. Хкультурахь ххынхәыр ауп. Уи ада җсыхәагыи ыкәзам. Ахореографцәа аус рыдулатәуп. Дара роуп иахьа изаазәо акәашащәа, урт рхымҗаҗгашьа иацкәлапшлоит егырт зегьы. Акәашараҗыи ихәмоу апроблемакәа цәҗырызгәз акәашара ззымдыруа ракәзам. Уи кәзцәз акәашара здыруа, ачарақәа рахь ианнеилак, рхымҗаҗгашьа ауп», – лхәоит атцарауаф.

Аҗсуа кәашара – хмиләтә культура иахәтакуп. Иара жәларык ртоурых, рҗас-рҗәабз аныҗшуеит. Символра аҗеит амчра, агәаартра, апәтуеиқәтцара, апхәыс лахәтыр абара. Акәашарала иуҗәар аҗеит жәала иузымхәо, кәашарыла ахарапшышәагыи уақәшәар кәлоит. Уи аицәкра хмиләтә культура зегьы ианыруеит, умҗахнакьоит.

Абанк амузеи –хәышыкәса

■ **Аҗсны Абанк амузеи иазгәанәтеит иара еиҗыркааиҗәтеи хәышыкәса ахытцә. Абри иазкны еиҗәкан аҗсаркәа – Аҗсны жәлар рсахьатыхьы Бәтал Цьапуа икаитцәз агәалашәаратә парәҗырпқәеи ақьаадпарақәеи рцәыргакәтца.**

Аҗсны Амилаҗтә банк ахантәаҗыи Беслан Барателиа асасцәеи амузеи аусзуәцәеи ирыдиныхәалеит рагҗхәтәи риубилеи, иазгәеиҗәит абарт ашыкәскәа рыҗәнуцқала амузеи ишәтаахьоу хнызкьык инареиханы атуристцәа, иара убас ашколхәыцкәа, астуидентцәа, атоурыхи ануимизматикеи ирызҗәлымхәу ауаа.

«Амузеи иалнаршоит Аҗсны атоурых беиҗи акультуратә тынхейи рцәыргара», – ихәеит Барателиа. Иатишьыт амузеи шкәыпшугьы, иупцыхамшәо аҗараҗырпқәеи ақьаадпарақәеи рколлекция иаа-ипмыркьазаака ишхәтаауа. «Амузеи атуристцәеи атыптантәи ауааҗсырейи рыҗәнуцқала азбәхә нафхейт, иара убас ашколхәыцкәа рыҗәнуцқагыи. Урт хәыда-җсада ифнахәжылоит. Амузеи ашкәа аинтерес ашытцәра иаҗәуп», – ихәеит Барателиа.

Амузеи адиректор Астамыр Тәниа дрылацәаажәеит агәалашәаратә парәҗырпқәеи ақьаадпарақәеи рпроекткәа апызтцәо абафхәтәра злоу асахьатыхьыцәа рколлектив. «Официалла акәымкәа, Абанк асахьатыхьы хадас дыкәоуп Бәтал Цьапуа. Уи иескизкәа цәҗыргоуп абраҗа. Иара убас алагаламтә чы-

да кәртахьейт Руслан Габлиа, Адгәыр Зизария, рыцхәарас иқалаз, иахьа ихәлагылам Тәмыр Кәитан», – ихәеит иара.

Астамыр Тәниа чыдала иатишьыт атоурыхыҗыи, археолог Мирра Константин-иҗа Хотелашвили-Инал-иҗа лыҗәацаракра: «Уи иқалтәз адгылара, лажәа пхәкәа, Аҗсны атоурых аиқәырхаразы ләазышәарақәа рыла иалыршахейт зегь рыла ихәтаау амузеи апцара», – ихәеит уи.

Атоурыхтә тәарадыррақәа рдоктор Серге́и Шамба иара убас аколлектив дрыдынхәалеит, иатишьыт Аҗсны иҗыҗзоу атоурых акны амузеи атәкы. Иара иазгәеиҗәит археологитә пшаахымтәкәа ишышәкәдыргәҗәауа ажәытәза аахыс арегион ахәаахәтратә еима-дарақәа, аҗараҗырпқәа ракәзар, ишырныпшуа Аҗсны атоурых. Амузеи аколлекция беиә аҗоуп. Араҗа еизгоуп ажәытәзатәи Еллада, Азия Маҗ. Аҗадахьтәи амшынеиқәа, Римтәи аимперия, Византия, Иран, Оттомантәи Порто, Урыстәылантәи аимперия ухәа егырт атыҗлақәа рхы иадырхәоз аҗараҗырпқәа. Амузеи аҗы итәахуп Аҗсны Абанк итнәжхьоу агәалашәаратә парәҗырпқәеи ақьаадпарақәеи зегьы фба-фба цыра. Амузеи еиҗәкан Аҗсны Ахәынтқарра Амилаҗтә банк ахантәаҗыи Беслан Барателиа иапшыгара. Амузеи аҗаащәа рзы ашәкәа аанартит 2021 шыкәса май 14 азы. Убри аахыс Аҗәа акультуратә псҗазаараҗыи иахәтоу атып ду аанна-кылоит.

Лхатæ ус хацдырkit

Марта Гæрамии

■ Зыхцæы шыкыруа атыпхæ Реббека Высоцкаиæ лыпшзæра, леифæртæышæ иацуп даеакгы – анапкæзæра.

Пшыышыкæса цуеит гæахæарыла дызæу лус лыкæманшæалахоижътеи. Урт иреиуоуп еиуеипшым анапкымтæкæа, акацкæыркæа зыхæа зхашæо, ацæашыи пшзæкæа, зыфæы хауу асапынкæа зæиуа утаху удылоит, ахæ урт ирымоуп чыдарæк, ирылоуп ашыха азы.

Реббека милатла дапсыуам, лтацæеи лæрей Апсныка нхæра иаиажътеи уамак цуам. Дæра нхоит Дæрыпшъ акытæ. Убри ашыкæс къæф иалагзаны, даæра бзиа ибаны илыдылкылеит апсуа цæсæкæа, акъабзæкæа, дагърыкæныкæоит, иæра убас апсуа бызшæа атæра дафæуп. Хæзтæараæкæа цыткгы апсышæала ртæк калтцеит.

Атыпхæ апсуа милатæ кæашæраæкæа лдыруеит, дкæашоит, даæра бзиа илбоит æкæа: «Урт сæра сыпстæзаæра иахæтæкыуп», – лхæеит уи. Атзæфæ иахлырбеит икыдыз æкæа рсæхæа зныз атыхымтæкæа æба, урт лæра лнапала итылхæаз роуп, иæра убас ахыци ахæымпæли рыла ахысраæкæа дрызæлымхæуп.

Зегъ рапхъæа æбри афæыа аидеиæ анбабызцæырци хæа хæзтæара атак

Апшзæрей анапкæзæрей анеицыла

кæтцæ, Реббека илхæеит «Апандемиæ аныкæз, афæны хдæылтæра аныкæмлоз, саамтæ анырацæаха, исызцæырцит аидеиæ ацхæи ацæацкæи ирылхны асапын аршæра, иахæагы икæстæкæо снапкымтæкæа ирылыскаæуеит. Нæс мæч-мæч салагеит ацæашыи пшзæкæа рыкæтæра ашоколадæи акаæои ирылхны, уи амартхæкæа еилаутæо, ииæ-

шаны иузымдыруазæр иалтцæом, иансыкæманшæаламхæозгы, иансцæе-илытцæуазгы йкæн, ахæ егъæ ус æкæзаргы, сакæшæаны æкатæра сылсыршеит».

Зегъ ринтерес змæз Реббека æри æкынгы даанымгылеит, далагæит анышæапшъ иалхны еиуеипшым ачысматæахæкæа рыкæтæра,

«убригы иæкæшæо апхæрра æмоур еикæыжææоит, убри азы егъæ ицъæбаазæргы икæстцеит, рапхъа икæстæзгы сыкæманшæалахæит», – лхæеит дпышæырчæо атыпхæ.

Адуеи æуæатæфæса рахытæ, дызустæалакгы далкааны дыгæца-раукыр, егъырт æуæа дызлæрейпшым æказшыкæа мамзæргы кыбæк идумбалæр залшом. Реббека лækæзæр, æкафгы даанымгылеит, хæамтæ иæкæшæо, атыпхæацæа рцæа зыркæымшæышæуæ, рыхцæы зырпшзæ асапынкæа, абальзамкæа калтцеит, урт ашыхæзы æдагы ирылоуп уантæи иаæгоу æтиæаæкæа, æакаос, æхæша ши хæа изышытæо, иæра убас хæартæра бзиа змоу æтиæаæкæагы. «Иахæазы æхæцæа ирыдызгæло макъанæ исымæзам, æхæсгæы итæуп, аамтæ стæхуп, сынтæа апхын иалагзаны исылсыршæп хæа», – лхæеит Реббека. Ирацæафæызаап илыдтæало атыпхæацæа, рашыцæа, рхæцæа, рыцкæынцæа рзы изтæхææу.

Ахæмтæкæа æазхæо рзы убриæкаæра ипшзаны илырхæиоит Реббека, æартæра узыгæыгърым. «Дæра æазхæыцуан æахæаф икынзæ æхæмтæкæа ирпшзаны рызнагæра, æбри, сæра исыртæрц шыстæху еипш,

иæазхæо илапш хнакыртæ, убригы сæра ишыстæхыз»,- лхæеит апхæызба. Изныкымкæа Реббека имæапыл-гæхæеит «æказæра æкласскæа» æдуцæа реипш, æхæыцкæагы æлархæны, уи даæра гæахæарыла ирыдыркылеит иалахæыз зегъы.

Ахтырпæ Кавкæз икæынхæ амилаткæа жæпакы рмилатæ матæа ихадоу æхæтæ æкæны икæоуп. Хæамтæзы зныкæгæра æуæ, еицырдыруа цсыуæ матæоуп. «Сæра даæра исгæапхæо апсуа матæаæкæа иаæрылукаæуæ икæоу æкоуп æхтырпæ. Уи ианыпшæуеит апсуа милат рхæфæра, егъырт æмилаткæа излæрылукаæуæ хтæс, хкъæбз бзиаæкæа, иныкæызгогы уамак æла ирнаæлоит», – лхæеит атыпхæ. Убригы лæра лнапала илзæхæуеит.

Реббека æкырынтæ изырыл-гæхæеит лнапкымтæкæа еиуеипшым æиармæркаæа, æцæыргæтæкæа ркæны. Иæарласны, ииун мзæзы Лыхны имæапысран икæоуп. Ирацæафæуп, еиæарæкгы апсшыæацæа хæмтæс иæазхæо.

Ахæынтæарæра æкынтæи æцхыраæра шæымоуæа хæа хæнлазтæа, Реббека илхæеит: «Зегъ хæра ххæла хæфæуп, æхæ истахуп ххæынтæарæра æнапхæгæра срыдтæаалæрц æцхыраæра хæртæрц æзы».

Икæлаæит ирацæафæны æбæс зус бзиа избо, збæхæтæра еиæазхæуæ, зыпсæдгыл æтæсæкæи æкъæбзæкæи ныкæызго ææрацæа.

Зхæтæ ус еиæкаæны измоу атыпхæ лапхæака æкæфæиæраæкæа лзыпшызаæит!

Апсуа поетессæ – Маикæап

Апхæрра зтæз æхæылпæз

Алиса Гæажæпхæ

■ **Адыга (æкабардæ) поет, æдраматург, Урыстæыла ашæкæыфæцæа Реидгылеи æжурналистæа Реидгылеи ирылоу, Апсны ашæкæыфæцæа Рассоциæиæ алахæыла, Кабардæ-Балкариæ зæапсæзтæыз æжурналист, æреспубликæтæ газетæ «Горянка» æредæктор хæдæ, æрегионтæ уæажæларæтæ еиæкаæра «Жан» æнапхæафæы, Апсны зæапсæзтæыз æказæра æусзуфæи Зæрина Кæныкæа лапшгæралæ еиæкаæуп æпроект «Круговорот поэзии». Уи æхæаæкæа иртæгзаны имæапырго апсуæ-адыга литературæтæ фестивæл æсæиæра æмæхæк æртæбаæуеит. «Чтения на Чегетæ», «Руфæбго æцæахæаæкæа» инарыцлеит 2018 шыкæса инаркны Апсны зымæапгæра хæцыркхæз «Ритцæ æрифмæкæа».**

Апсуæ-адыга жæларкæа риашæратæи ркультураæтæи еимæдæраæкæа реикæырхæрей реизæаигæатæрей, хмилатæтæ литературæкæа рырæиæрей хыкæкы хæдæс измоу апсуæ-адыга литературæтæ фестивæл æпшгæафæсы еиæабысы дыкæоуп Апсны Афырхæтæ, æинрал Султан Сосналиев ихæтæ фызæ Лиубов Сосналиевæ.

Апсуææ рæжææ иæлатæаны ишырхæо еипш, «Æжæа æхы умхææкæан, æтыхæтææ узхæом» «Чтения на Чегетæ» æфестивæл æкны, æабыкæа изæамтæанымкæан зыдунæи зыпсæхыз æпоет, æпублицист, æакадемик, æхæынтæарæратæи æуæажæларæратæи усзуфæи, Апсны ашæкæыфæцæа Рассоциæиæ æхантæафæы икæз Владимир Зæнтæриæ иæвортæ хæылпæзы мæапигæхæн. Сынтæа æвортæ

хæылпæзы æмæапгæразы æапхææра имæн æпоет, æжурнал «Алашæра» æредæктор хæдæс икæз Анатоли Лæгæлаæ. Ахæ, рыцхæрас икæлаз, уи æфæхææра æкынзæ дзымнæиæкæан, иæамтæанымкæа, иæалыркæаны ипстæзаæра далцит.

«Хæапсуæ литературæафæи зхæтæ бжыи змæз, зæжæеинраæла лыпшææхкæа рыла изырбеиæз фыцъæа хпоетцæа хæтæраæкæа рцæызæра ашытæхъ, сфæызцæа æзырæфæи реипш, исцæыуæдафæын аныхæатæ кæзшыæ змоу æвортæ хæылпæзы æмæапгæра, æжæеинраæла апхæрагæы. Адыгатæыла, Маикæап æапхææра сыртæхæн изныкымкæан, еиуеипшым æмзызкæа ирыхкæаны иахырдæо сæиуæн. Ахæ ишæкæхæлак, хæшыцæа адыгæкæа ргæы сæмысырц, исыртæз æапхææра хæтырла сæзнейны сымæа уæхъ исырхæит» – æбæс хæиæцææжææра хæцлырkit сынтæа зиубилеи æзгææзтæо æпоет, Д.Гæлиæи Т.Ацъбæи рыхъзкæа æху Ахæынтæарæтæ премиæкæа занæшыоу, æкымкæан æбæмкæан æжæеинраæлаæкæа реизгæкæа рæвтор, æхæыцтæы журнал «Амцæбз» æредæктор хæдæ Гæындæ Сақæниæпхæ.

Æпоетессæ Гундæ Сақæниæпхæ лæвортæ хæылпæзы æиæкаæра рыбзæуæроуп, хæтæла æапхææра лызтæз Адыгатæыла æхæса Рхæилак æхантæафæи Гæлимет Ворокæвæ, Адыгатæыла æжурналистæкæа Реидгыла æхантæафæи, Адыгатæыла зæапсæзтæыз æжурналист Светлана Тешевæ, æпоет, æжурналист, Адыга радио æредæктор хæдæ Сусæннæ Хæчемизовæ, Адыгатæыла зæапсæзтæыз æжурналист Сæниет Нæгорокæвæ.

Æпоетессæ лæжææкæа рыла, лфæызæ æпоет Анатоли Лæгæлаæи лæрей еибырхæахæн тæгалæн рæвортæ хæылпæзкæа рымæапгæразы Нхытц-Кавкæз инхæ хæиашыæратæ жæларкæа рахъ еицæарц, æхæ «уæра иухæо Ан-

цæа иуицхæозæроуп!..»

Хæиæцææжææраæн, Гундæ Сақæниæпхæ иæзгæалтæит апсуæ-адыга литературæтæ фестивæл æхæаæкæа иртæгзаны æкæымкæан, чыдалæ, æапхææра шлыртæз, иæгъшымæапыргæз хæтæла æпоет лæвортæ хæылпæзы.

Гундæ Сақæниæпхæ 60 шыкæса лхытæра æиубилеи инамаданы Маикæап æкалак æкны еиæкаæз лæвортæ хæылпæзы, сынтæа изæамтæанымкæан зыдунæи зыпсæхыз лфæызцæа æпоетцæа хæтæраæкæа Владимир Зæнтæриæи Анатоли Лæгæлаæи ргæалæшææра иæзылkit.

Хæиæцææжææраæн излахæлхææз æла, лæвортæ хæылпæзы æкны дææра хæтырла лырæиæра æхæшыæра æтæуæ еизæз рæапхæа данзырыгæ ашытæхъ æжæа лыртæит æпоет. Ахæ Гундæ Сақæниæпхæ лхæтæы жæеинраæлаæкæа рахъ дмиæсыкæан, лыкæгылæра хæцлырkit хæпсуæ поетцæа, хæкласиккæа дуқæа Д.Гæлиæ, Б.Шынкæба, нæсгъы хæ-

æмтæзтæи æпоетцæа Д.Чæхæлиæ, Генæди Аламиæ ухææ рæжæеинраæлаæкæа рыпхæралæ.

Æнафæ, апсышæала лхæтæы жæеинраæлаæкæа дрыпхæеит, иæра убас урысшæала еиæгаз.

«Апсны еипш уи æнтыцгъы, Санкт-Пæтербург, Москæа ухææ æвортæ хæылпæзкæа мæапызгæхæеит. Маикæап æкалак æкны имæапызгæз хыпхæзарæла апшъбатæи æвортæ хæылпæзуп. Ахæ, сырæиæра хæракны, даæра хæтырла, гæахææра дула иахърыдыркылаз Маикæап еипш исымбæызт. Ахæылпæз æхыымæапысуæз, «æмтц пыруæзар иуæхæртæ» зыпхæыз сæжæеинраæлаæкæа хшы-фæзышътрæла ирзызырæуæн, урт ргæыбылæра, ирхылтæуæз апхæрра сныруæн. æвортæ хæылпæзы убриæкаæра фæзæра хæракыла еиæкаæн, еиæтæхæашыæ æамæмкæан.

Æсцæнафæи зны-зынла сæжæа æасымданы, ашæалæи кæашæралæи æхæапшцæа дырлафæхыуæн

æтыпæнтæи æмилатæтæ кæашæратæ æнсамблькæеи æшæахæафæцæи» – лхæеит æхæылпæз æиæкаæра æгæахææра илнæаз хæцеиæшо.

Хææрадæ, æхæылпæз æкны уи згæалæшææра иæзылкыиз хпоетцæа Владимир Зæнтæриæи Анатоли Лæгæлаæи рырæиæра дæфæымсит. Урт рæжæеинраæлаæкæа апсшæахæтæ æурысшæахъ еиæгаз æкымкæан илымданы адыга поетцæа рыпхæеит. Ускæн, æзæл æфæи итææз æгæыпшææра æтæны изырæуæн, рылабжышкæа рызынмкылаæкæан, рзæмæаæкæа ирхыжжæуæн. Рылахъ еиæкæнатцеит, ииæсхæоу æамтæла В.Зæнтæриæи А.Лæгæлаæи ргæалæршææра æхыкæлаз, ргæы æрпшæаит урт рырæиæра æзæатгылæра дæра рыдæ иахæиæфæкаæхæз» лхæеит уи.

Гундæ Сақæниæпхæ лæжææкæа рыла, даæра фæзæра хæракыла имæапгæз æхæылпæз æмæапысран æкерæн ду æкны æхæапшцæа лæссы-лæссы иддырбон, Маикæап илыцыз æсахъæтыхæы Анна Сангæлиæ æилустрæиæиæ ззылуз Гæындæ Сақæниæпхæа лышæкæкæа. Хæзы, Анна лкæзæрей лусумтæкæи æхæапшцæа ирбæртæ æтагылазæашыæа апцæн.

Сæатк иназынапшæуæ ицæз æпоет Гæындæ Сақæниæпхæ лæвортæ хæылпæзы æкны æжæалæгалæа кæитцеит Адыгатæи ашæкæтыжыртæ æиæабы Шхæмбиæ Куев, уи лæжæеинраæлаæкæа реизгæ хæзы шæкæны адыга бызшæала атыжыæразы. Хææрадæ, æпоет изы уи иреиæхæу хæмтæоуп.

Ахæылпæз хыркæшæн æконцерт æла.

Адырæафæны æфестивæл «Руфæбго æцæахæаæкæа» иæцæуæ, Руфæбго æзыхæææ æзæаигææра æжæеинраæлаæкæа рыпхææра ашытæхъ, Апснытæи æсæсцæа –æпоетессæ Гундæ Сақæниæпхæи æсахъæтыхæы Аннæ Сангæлиæи рзы еиæкаæн еиуеипшым аныкææраæкæа, апшæмацæа имæапыргæит æкрызтæзæкуæ æтæурыхтæ тыпкæи æпшзæртæкæи рахъ.